

כל מה שראיתי היה מלא תפארת

רודי ויסנשטיין, האיש שצילם את טקס הכרזת המדינה

שלמה שבא

בעיקר בעולם היהודי, את הנעשה בארץ כדי להניע את רואיהם לבוא לעזרת היישוב היהודי בארץ ומפעליו. הצלמים, כדין צלמים בכל העולם, רצו אולי לצלם את מה שמשך את לבם, אבל לא תמיד היו אלה התמונות שתבעו המוסדות: הם רצו בצעירים נלהבים רוקדי הורה, במקומי יישוב חדש או בעולים היורדים מן האניות בנמל. אפשר לכנות צילומים אלה, אם תרצו, "אסכולת הצילום הציוני".

יש מי שרואה בהם צילומים "מגויסים" בדומה לצילומים הסובייטיים של אותו זמן, שגויסו לפאר את המשטר הקומוניסטי, אבל אפשר להשוותם גם לצילומי המשבר הכלכלי הקשה שצולמו בימים ההם בארצות הברית, אשר ממשלתה ומוסדותיה גייסו את צלמי ארצם לצלם את התיים של און. גם זה היה "צילום מגויס" שמטרתו לשרת את צורכי החברה.

תקרית צילומית בקונצרט הבכורה

בין צלמי הפוטו-ז'ורנליזם שפעלו אז בארץ וצילמו את אירועיה היה גם רודי ויסנשטיין, שנולד ב-1910 בצ'כיה, למד צילום בווינה ושימש כצלם של עתון בפראג. ב-1936 עלה לארץ, ירד בנמל יפו, מצלמת "רוליפלקס" בידו ומיד הוזמן לצלם בשביל מוסדות היישוב. לא עברו חודשים רבים והוא צילם סידרת צילומים שהם מן המסמכים

רודי ויסנשטיין, צלם-אמן ומתעד תולדות היישוב והמדינה במשך שנים רבות

בסוף שנות ה-20 של המאה הקודמת, המאה ה-20, החלו לייצר בגרמניה מצלמות קטנות, נוחות לנשיאה וקולטות בחדות ובהלקי שניות אירועים שהעין כמעט לא תופסת אותם. זו היתה תחילתה של העתונאות-המצולמת, הפוטו-ז'ורנליזם, שהיתה לא רק צילום יחיד ומיוחד של אירוע, אלא לעתים קרובות מסה-צילומית, שהיא לעצמה סיפור מאורע או חוויה. רבים ממייסדיו ומטובי צלמיו של הפוטו-ז'ורנליזם היו יהודים, ביניהם אריך סלומון שהיה משוטט בין ערי אירופה, מצלם ראשי מדינות, דיפלומטים, ועידות ואישים נודעים ברגעים בלתי רגילים, וכן אלפרד אייזנשטדט שעבר לארצות-הברית והיה ממייסדי העתון המצוייר לייף ומצלמיו הנודעים ביותר. עברו שנים מועטות, בגרמניה עלו לשלטון הנאצים, כבשו את אירופה וצלמי העתונות היהודים שהיו בין המצוינים שבצלמים, נאלצו לעזוב את עתוניהם ולהימלט.

וכאן קרה דבר מעניין: יותר מכל שאר האמנים והיוצרים יוצאי גרמניה, יכלו צלמים-עתונאים אלה למצוא מקלט ופרנסה בארץ ישראל של אז. שכן צילום הוא צילום בכל מקום; צלם אינו צריך לדעת את השפה וארץ ישראל צריכה היתה לצלמים רבים, המוסדות היהודיים בארץ – הסוכנות היהודית, הקרן הקיימת, קרן היסוד, הסתדרות העובדים ומוסדות ציבור נוספים, צריכים היו לצילומים רבים כדי לפרסם את מפעליהם ומעשיהם בכל העולם. וכך הגיעו והשתקעו בארץ בשנות ה-30 עתונאים-צלמים שכמה מהם נתפרסמו כבר בארצם ובעולם, כמו הלמר לרסקי, טים גידל, ולטר צדק, זולטן קלוגר, הנס פין, רודי ויסנשטיין ורבים אחרים, שיצרו כאן צילום עתונאי ברמה גבוהה.

יש לשים לב: לא היו אלה צילומי אירוע, שנועדו לפרסום בו ביום או ביום שלאחר מכן בעתונות, שכן עתוני הארץ לא הדפיסו או, מחוסר אמצעים טכניים, מחוסר כסף ומחוסר עניין, צילומים שילוו את הידיעות. אבל היו אלה צילומים-עתונאיים לכל דבר, בכך שפרסמו אירועים חדשתיים מקורות הארץ ואלה הופצו ברחבי תבל. ובארץ לא היו חסרים או אירועים חדשתיים: בניין יישובים חדשים, מאורעות דמים, עולים הבאים לארץ האסייתית מלב ארצות הברית האירופית ומסתכלים סביבם בתימהון, בני נוער המקימים יישובים חדשים, חווי ערבי לא מוכר.

אבל היה בצילומים האמורים עוד משהו: כאמור, הם הוזמנו על ידי מוסדות היישוב והציונות למטרה מסוימת: לפרסם בעולם,

1939 – פריצתן של שתי אוניות מעפילים אל חוף תל-אביב – "פריטה" ו"טייגר היל" על סף מלחמת העולם ונהירתם של תושבי תל-אביב אל החוף כדי לעזור בהורדת המעפילים לפני בוא השוטרים הבריטים.

פרצה מלחמת העולם, הדרישה לצילומים מטעם המוסדות התמטעה והצלמים חיפשו עבודות אחרות. טים גידל התגייס לצבא הבריטי והתמנה לצלם המתנה הבריטי השמיני שפעל במדבר המערבי, צדק הניה את מצלמותיו, ופתח חנות ספרי ארץ-ישראל ישנים בתל-אביב. לרסקי הקדיש את עצמו לצילום אמנותי ואחר-כך עזב את הארץ. ויסנשטיין – שלפני כן נשא לאשה את בת ארצו מרים – פתח סטודיו לצילום, "צלמניה" בלשון אותם ימים, בשם "פרי אור", מול קולנוע מוגרבי בתל-אביב, צילם את בני העיר ואירועים שונים. באותן שנים של מלחמה עדיין לא פרסמה העתונות הארץ ישראלית צילומי אירועים ולמעשה לא העסיקה אף צלם. רק במלחמת העצמאות, ב-1948, ראו אור בעתונים צילומים של אירועי המלחמה, ומערכות העתונים אף התחילו להעסיק צלמים קבועים.

ויסנשטיין צילם כל מה שנתבקש לפרנסתו; צילם בשביל ארכיטקטים את בתיהם, אבל עיקר עבודתו ואהבתו היה צילום דיוקנאות. בעצם היתה זו מעין עבודה עתונאית, שכן הוא צילם דיוקנאות של תושבי הארץ ומנהיגיה וסידרה זו, שבה מאות צילומים, היא גם דמותה של הארץ וסיפורתה. הדיוקנאות היו גם תיעוד של תולדות הארץ דרך פני מעצבי דמותה. אתה רואה בתמונות אלה את בן גוריון, יושב ראש הנהלת הסוכנות היהודית המנהל את המאבק לעצמאות ואת ראש הממשלה בן גוריון בימי המדינה, קובע את גורלה. אתה רואה את יצחק רבין כקצין צבא צעיר במלחמת העצמאות,

טוסקניני (באמצע) והוברמן בקונצרט הבכורה של התזמורת הפילהרמונית, תל אביב, דצמבר 1936. ויסנשטיין צילם את ההמונה במצלמה קטנה, ללא פלש

המצולמים המיוחדים של הארץ. אותה שנה כינס הכנר ברונסלב הוברמן מוסיקאים יהודים מעולים שגורשו על-ידי הנאצים והקים בארץ את התזמורת הפילהרמונית. על קונצרט הפתיחה ניצח גדול מנצחי אותו דור, ארתורו טוסקניני האיטלקי, שעשה זאת כמחווה לתזמורת החדשה שנולדה כתוצאה מרדיפות הנאצים. באותו קונצרט, שבו הופיעו טוסקניני והוברמן, אירעה "תקרית" צילומית שיכולה היתה להיגמר בכשל גדול. אחד הצלמים צילם את המאסטרו האיטלקי תוך כדי התלהבות הניצוח עם "פלש" שהאיר פתאום את הבמה וניחק את טוסקניני מריכוזו. המנצח המהולל נתמלא כעס, הפסיק את נגינת התזמורת, ירד מהבמה וסירב לחזור. רק אחרי השתדלויות שב וניצח, והערב נגמר בהצלחה רבה. רודי ויסנשטיין עמד כל אותו זמן בהשכחה, בצד, וצילם את טוסקניני והוברמן במצלמה קטנה, ללא אור פלש ומבלי שירגישו בכך. התמונות שפיתח ויסנשטיין בהתרגשות באותו לילה – הן מן היפות ביותר שצילם והן מן הראשונות של צילומי התזמורת. מאז היה ויסנשטיין לצלמה של הפילהרמונית במשך ארבעים שנה. אותה שנה נערך גם יריד המזרח במגרשי התערוכה ליד הירקון ויסנשטיין הרבה לצלם את תצוגות התערוכה הבין לאומית. שבועות אחדים לאחר מכן נפתח גם נמל תל-אביב וויסנשטיין עלה על קצה הבניין הגדול מעל לקהל הרב כדי לצלם את הנמל. בשנים הבאות, שנות המאורעות של 1936-1939, הרבה ויסנשטיין לצלם הקמת יישובים חדשים וביניהם את מייסדי הניה בקצה הארץ העולים אל ההר לבנות את ביתם, כשבראשם רוקד אברהם הרצפלד בהתלהבות, כדרכו, ושר את השיר "שורו הביטו וראו". כן הוא צילם את נערי עליית הנוער המגיעים באנייה ארצה, בית נתיבות בודד של רכבת העמק ומקומות מרוחקים אחרים. בין צילומיו משנת

סקס הפתיחה של נמל תל אביב, 1936. ויסנשטיין גבוה מעל כולם, מצלם

ריקוד הורה ראשון של חניכי עליית הנוער במולדת. תצלום של ויסנשטיין, נמל חיפה 1939

שפניו עדיין פני נער, ואת רבין המנהיג שמשא הארץ על כתפיו. אתה רואה את הרב גורן במלחמת ששת הימים בשיא התלהבותו והתרגשותו, את משה שרתוק עדיין פוליטיקאי של מדינה בדרך ואת שרת כשר החוץ. את אמנון רובינשטיין כאיש אקדמיה צעיר, את חיים הרצוג אלוף מודיעין ואת חיים הרצוג נשיא מכובד, את לובה אליאב שקפץ להצטלם בין הקמת יישוב ליישוב, את בייגה שוחט כשהוא עדיין בונה כפרים. את פרס הצעיר, עושה דברו של בן-גוריון ואת פרס ראש הממשלה. את אלוף המשנה, מפקד חטיבת הצנחנים אריק שרון. את גולדה מאיר העסקנית ואת גולדה מאיר שאימת מלחמת יום הכיפורים על פניה. את שולמית אלוני הנאה, שזה עתה סיימה ללמד בבית ספר ועדיין לא מנחשת את הדרך הארוכה שלפניה, את חיים יבין בראשית דרכו בטלוויזיה, את לאה רבין צוחקת במלוא פה. ועוד עשרות תמונות, שתיאוריהן וגלגוליהן הם סיפור של קורות הארץ. את צילומי הראשים הציגו רודי ומרים בחלון הראווה של ה"צלמניה", שם הם תלויים עד היום, מסדר של ראשי הארץ.

הצלם היחיד בטקס הכרזת המדינה

ב-1948, בעיצומה של מלחמת העצמאות, זכה ויסנשטיין להישגו הגדול – הוא הוזמן לצלם את טקס ההכרזה על הקמת המדינה במוזיאון תל-אביב שבשדרות רוטשילד. היה זה יום ששי, 14 במאי, אחרי הצהריים. ויסנשטיין התחייב על חשאי. הוא לא סיפר על משימתו אפילו למרים אשתו. לקח עמו את מצלמותיו וניסה להתגבר על התרגשותו. הוא צילם כשלושים תמונות מן הטקס, אלה הידועות עד היום, שיעמדו לדורות כתיעוד על הולדת המדינה. תמונה אחת חשובה מאותו מעמד לא צילם: את הקהל השר את "התקוה" בסוף הטקס. מרוב התרגשות שכח להפעיל את המצלמה. את ההכרזה על הקמת המדינה צילמו גם צלמי יומני קולנוע אמריקאים, אבל רודי ויסנשטיין הוא כנראה הצלם היחיד שצילם את הטקס בתמונות. אמנם היו צלמים נוספים שטענו כי

צילמו את הטקס, אולם ויסנשטיין השאיר עדות מעניינת לייחודו. משיצא מבניין המוזיאון עם תום הטקס צילם את הקהל שציפה בחוץ ולא היה באולם. בשורות הראשונות מופיעים הצלמים שטענו כי היו באולם וצילמו את הטקס. לדעת מרים ויסנשטיין, התמונות האחרות מן הטקס הוצאו מתוך צילומי יומני הקולנוע. ויסנשטיין המשיך לצלם עוד שנים רבות. נראה שכל פרח מנהיגות צעיר הבין שכדי להגיע למעמד שהוא מבקש, עליו להצטלם אצל "פרי אור". ויסנשטיין השתתף בתערוכות בארץ ובחוץ לארץ ואף זכה בפרס ראשון בתערוכה שנערכה ב-1961 במוסקבה. נושא התמונה היה, כראוי לארץ הסוציאליסטית, ידי פועל. בני דורו הלכו לעולמם או שעזבו את הארץ. אנשי דור הצלמים החדש, הוריו והחרוץ, שערכו תחרויות זה עם זה, מי יגיע ראשון למערכות העתוננים להציע את צילומי, לא הכיר את רוב בני הדור הקודם, צלמיה הראשונים של הארץ. את ויסנשטיין העריכו. הם תיארו אותו כאיש נעים הליכות ונוח לבריות. אבל אותו ראו

ויסנשטיין ליווה את עליית יישובי חומה ומגדל. כאן, מראה של מושב בית יוסף ממסילת רכבת העמק

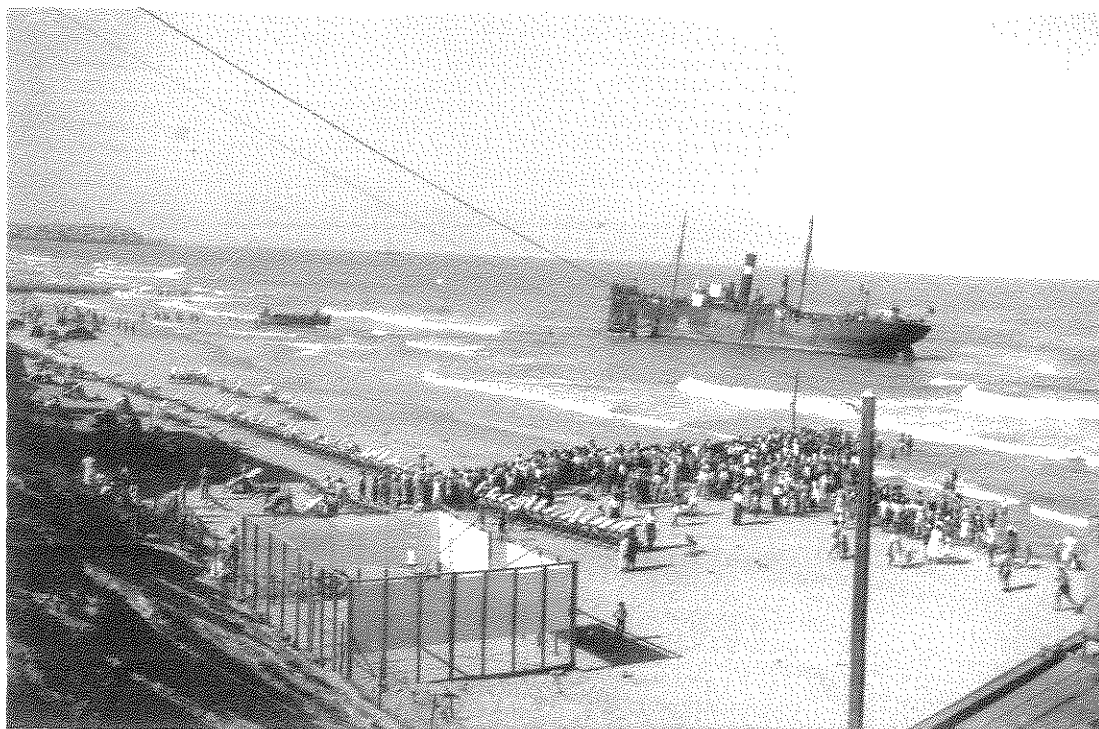

אברהם הרצפלד רוקד ושר ביום העלייה לחנייה

רק מאחורי המצלמה הגדולה שבחנות-הסטודיו שלו, מצלם את נכבדי הארץ, היושבים על הכסא הישן, עליו ישבו בן-גוריון וחבריו שנים רבות לפני כן כשבאו להצטלם אצל ויסנשטין. את הכסא לא החליף. עד היום הוא עומד בסטודיו לרשות המצלמים.

בשנת 1992 נפטר ויסנשטין. על מצבתו ציווה לחרות, כראוי לבן תרבות ממרכז אירופה, שורה משיר של גתה בתרגום עברי: "כל מה שראיתי היה מלא תפארת". הצלמניה "פרי-אור" עדיין קיימת בכיכר מוגרבי, אם כי אולם מוגרבי עצמו כבר נהרס בידי מחריבי העבר. הצלמניה מופעלת על ידי אלמנתו של רודי, מרים, מלאת המרץ. השומרת על רבע מיליון הנגטיבים שצילם בעלה במשך 66 שנה.

ואילו בחלון הראוה של הסטודיו עדיין צופים בנו דיוקנאותיהם של אנשי המדינה, יוצריה ומעצבי דמותה, עד היום.

אניית המעפילים פאריטה בחוף תל אביב, אוגוסט 1939

רודי ומרים ויסנשטין ליד ה"צלמניה" (PHOTOHOUSE) שלהם ברחוב אלנבי בתל אביב 1948

ד"ר חיים וייצמן, נשיא מועצת המדינה הזמנית, עם אשתו ורה, 1948

הצלמים שנשארו בחוץ בטקס ההכרזה, צילום של ויסנשטין, הצלם שבא מבפנים

ויסנשטיין הרבה לצלם ברחבי הארץ בשנות המדינה הראשונות. כך הגיע אל המעברות ויישובי העולים וצילם שם תמונות אופטימיות יותר ואופטימיות פחות